

OTOMATİK İMALÂT, ATOM ENERJİSİ VE KOLLEKTİF EKONOMİ

Yazan : Prof. Angelos Angelopoulos

Atom enerjisi dünyanın içtimaî bünyesinde büyük değişiklikler husule getirecektir; daha şimdiden otomatik imalât (otomasyon) iktisadî faaliyetlere yeniden istikamet verilmesini gerektiren bir takım meseleler ortaya çıkarmaktadır.

İnsanlar için, tabiat kuvvetlerini hüküm altına almak kâfi değildir, insanın çekmekte olduğu zahmet ve meşakkati azaltmak, ömrünü uzatmak ve geçim şartlarını islâh etmek için kuvvetleri insana hizmet edecek bir hale getirmek lâzımdır. İlmî sahadaki ilerleme bu vazifeyi yapamıyorsa bunun mesuliyeti ilme değil, bizi idare edenlere ve mevcut iktisadî sisteme aittir. Makinenin meydana çıkışı işçinin husumetini celbetmiş ise kaba-hat» bu teknik ilerlemenin doğuracağı netice- len önceden göremeyerek gereken tedbirleri zamanında alamamış olanlarıdır; zira ma- kineleşmenin gayesi ferdî tazyik etmek de- ğil fakat onu kölelikten kurtarmaktır.

Albert Einstein diyor ki: (icadedilen şey- lerin insana temin ettiği en büyük iyilik onu son derece ağır olan adali çalışmadan kur- tarması olmuştur. Bu tarz çalışma, daha ön- ceki devirlerde, basit bir şekilde bile yaşaya- bilmek için elzemdi. Bugün artık köleliği kal- dırmasıyla öğüneliyorsak bunu büyük ölçüde ilmin pratik neticelerine borçlu bul- nuyoruz (1)

İlim gitgide tabiata hâkim oldukça, insan aynı işi, daha çok istihsal ederek daha az za- manda tamamlamakta ve makinenin sadece, kendi adalî kuvveti yerine değil, bazan kendi beyni yerine de kaim olduğunu müşahede ey- lemektedir.

Filhakika, «elektronik beyinler» bir çok meslek şubelerinde personelden bir kısmının yerini almağa başlamıştır. Bunların yaptıkları iş randıman bakımından hatırı sayılır derecededir. Bir sigorta şirketi 200 memurun yaptığı işin, riziko ve simsar komisyonları hesaplan da dahil olmak üzere, on iki mese- leyi aynı zamanda halledebilen bir makine- ye yaptırmanın mümkün olduğunu tesbit et- miştir. Amerikan Hükümeti Hazine Umumî Kâtibi Maliyede yakında 450 memurun yerini tutacak bir elektronik beyin servisi kuru- lacağını ve bu suretle senede 2.250.000 dolar tasarruf sağlanacağını bildirmiştir. Bu ser-

(1) Conceptions selentifiques, morales et sociales

Çeviren: Tunus TANKUT

vis, Hükümetin yılda çıkardığı 350 milyon çekin ihracına müteallik her türlü muhasebe hesaplarını yapacaktır. Şikago'nun büyük mağazalarından birinin kullanmağa başladığı bir robot, satılmakta olan 2500 çeşit mad- denin her akşam envanterini yapmakta ve her hangi bir malın mevcudu muayyen bir seviyeden aşağı düştüğü zaman bu mal için kendi kendine sipariş bülteni hazırlamakta- dır.

Elektronik cihazlar ışık süratine yakın bir müddet içinde en karışık hesap mesele- lerini halletmektedirler. 1955 ekiminde Pa- ris'te yapılan milletlerarası bir kongrede teş- hir edilen bir makine dakikada 16.000 rakam okumuştur. «Hafıza» adı verilen manyetik bantlar sayesinde bu sürat daha da artırıl- mıştır.

Elektronik endüstri hızla inkişaf etmekte- dir. Birleşik Amerikada kontrol cihazları imali için 8000 yüksek mühendis çalıştıran 2500 e yakın şirket bulunmaktadır. Sovyetler Birliği de endüstrisinin faaliyetini artırmak için elektronikten faydalanmaktadır.

Cenevre konferansına iştirak eden mü- tehasıslardan bazılarının söylediklerine gö- re atom enerjisinin kullanılmasıyla tatbikatı sürat kazanacak olan otomasyonun, neticele- ri ne olacaktır? İlk önce, sanayide çalışan iş- çilerin ve bürolardaki memurların miktarı azalacaktır. Amerikan sendikalarının tahmi- nine göre bugün otomobil sanayiinde çalışan bir milyon işçinin yaptığı işi 200.000 işçi ile yapmak kabul olacaktır. Otomasyon, Radyo - elektrik sanayiinde çalışan personel miktarını da büyük mikyasta azaltacaktır.

İngiliz Sigorta Bakanlığı, servislerinde kurmak üzere bulunduğu bir elektronik beyin sayesinde otomatik - daktilo kullanmağa baş- lamıştır ki, bu makine üç nüsha olarak metin- leri kopye etmekte ve 350 memurun yerini tut- maktadır. Bu sahada şimdiden elde edilen neticelere bakılacak olursa otomasyon saye- sinde bir gün gelecek işçiler haftada dört gün çalışacaklardır.

Bununla beraber, otomasyon daha az iş- çisi ile makinelerin çalışmasını temin etmekte ise de bir taraftan da, sadece mekanik ça-lışmalar için değil aynı zamanda bizzat oto- masyonun etüd ve ihzarı için iyi yetiştirilmiş mütehasıs personele ihtiyaç göstermekte- dir. Büyük şirketlerden bir çoğunun iki- tisat müşaviri olup otomasyon meselesini

esasla bir şekilde incelemiş olan / Profesör Peter F. Drucker «otomasyon işinde en mühim mesele istihsal değil fakat teşkilât ve plân meselesidir.» demektedir. Hattâ, basit işler için dahi personelin iyi bir eğitime sahip olması lâzımdır. M. Drucker'in verdiği izahata nazaran, halihazırda 150/000 kişi istihdam eden ve senede ancak 300 kişiyi angaje eden bir Amerikan şirketinin otomatize tir hale geldikten sonra yılda diplomalı 7000 personele ihtiyacı olacaktır.

Bu teknolojik gelişme ve atom enerjisinin endüstri hayatına girişi dolayısıyla personelin ilmî bir şekilde yetiştirilmesi keyfiyeti her memleket için âcil bir zaruret haline gelmektedir. Yarının su'ih yansında, ordular teknisyen ve mühendislerden teşekkül edecektir. O ha'de karşımıza çıkan dâva. kısa bir maddet içinde memleket nüfusunun büyük kısmını ilmî ve teknik bir şekilde yetiştirip hazırlamak davasıdır. Bugünkü mektepler bu yem endüstri inkılâbının doğurduğu ihtiyacı karşılamaya artık kâfi değildir. UNEÖCO tarafından Cenevre konferansına sunulan bir tebliğde, yetişen neslin bu yeni teknik bünyenin icaplarına göre hazırlanabilmesi için yeni öğretim programları tanzimi Mzim geldiği hususunda haklı olarak ısrar edilmektedir.

Makineleşme, otomasyonun yayılması ve bilhassa atom enerjisinin kullanılması cinaî, ticarî, zirâî sahalarda pek çok elemanın işsiz kalmasını mucip olacaktır. Zikrettiğimiz bir kaç misal bu hususta bir fikir vermeğe kâfidir. Bazıların iddiasına göre, bundan yirmi otuz sene sonra yeryüzü nüfusunun üçte birinin b af tada dört, beş saat çalışması insanlığın bütün maddî ihtiyaçlarının karşılanmasına kâfi gelecektir.

Yıldırım hızıyla gelişen bu teknik ilerlemenin doğuracağı işsizliğin önüne nasıl geçilecektir? Çalışma saatleri indirildiği tpe'de bu sefer de boş kalma meselesi meydana çıkacaktır. Bunu nasıl halletmeli? Bu boş zamanları kültürle doldurmayı tavsiye edenler var. Denis de Rougemond : (kültürün hayatta en ciddi meşgale olacağı devirlerin eşğinde bulunuyoruz) diyor. Filhakika, ilmî terbiye, mesleke yöneltme, kültür, boş vakitler, seyahatler, sporlar vesaire teşkilâtlandırılıp plânlandınlmalıdır. Aksi halde karşılaşacağımız şey anarşi, işsizlik ve sefalettir. Ancak iyi hazırlanmış bir plânlama bu içtimaî kötülükleri önleyebilir. Tekniğin inkişafı ile hergün biraz daha yayılan ve gittikçe lüzumlu bir hal alan bir plânlama devresine İster istemez girmiş bujunuyoruz - Atom enerjisinden sarfi nazar - tek başına otomasyon dahi yeni bir ekonomik nizam, yeni bir piya-

sa ve inkişaf halinde bir iktisat sisteminin lüzumunu ortaya çıkarmıştır. İstihsal, uzun bir müddet, intizamlı ve gittikçe gelişen bir ritim takip etmelidir. Otomasyonun iktisadî kararsızlığa tahammülü yoktur. Bu ritmi muhafaza etmek için uzun vadeli taleplerin inkişafını etüd etmek ve uzun vadeli imalât programları üzerinde çalışmak şarttır. Yetiştirilmiş ve hususî olarak eğitilmiş personelin dışında her sahada ilerlemeyi temin edebilmek için, vuku bulacak hâdiseleri önceden sezme, organizasyon ve koordinasyon yapmak kudretini haiz bir idareye ihtiyaç vardır.

(Serbest teşebbüs) sisteminden çıkan Devlet acaba bu çeşitli meselelere bir hal çaresi bulabilecek durumdamıdır? otomasyonun muhtemel akislerini tetkik eden Prof. Drucker, teknik terakkiden sonra mevcut reî-min yaşayıp yaşayamayacağı hususunda tereddüt göstermekte ve müesseselerin yeni teknik metotlara yavaş yavaş intibak edebileceklerini müşahede ederek demektedir ki: (Muhakkak olan birşey varsa o da, otomasyonun tatbiki, sembolü atom fabrikası olan, basit bir teknik inkılâptan ibaret değildir. Otomasyon Amerikan ekonomisinin bünye ve muvazenesinin her türlü istihsalı ve tevzi kademelerinde esaslı ve derin bir değişiklik husulüne sebep olacaktır). Netice olarak müellif, Amerika'da daha şimdiden kabul edilmiş olan devlet müdahalesinin önümüzdeki yirmi sene içinde hükümetin karşılaşacağı yeni ve ağır problemleri halletmek hususunda kafi bir tesiri olup olmayacağını kendi kendine sormaktadır. Daha mühimi, bu meselelerden herbiri şiddetli siyâsî mücadelelere de sebebiyet verecektir. Amerikan Sendikalar Başkanı Mr. Walter Reuter diyor ki: (Artan istihsal âdilâne bir surette tevzi edilebildiği takdirde otomasyon biie gelecekte daha iyi bir hayat vâdetmektedir; aksi halde dünya işsizliğe ve sefalete sürüklenecektir.)

Bu bahsettiğimiz meseleler henüz atomdan önceki meselelerdir; ya atom enerjisinin kullanılmasından doğacak meselelere ne demeli?

Atom enerjisinin sosyal akisleri otomasyonunkinden daha da kuvvetli olacaktır. Muazzam kudreti haiz olması ve inkişafı için çok büyük paraya lüzum göstermesi dolayısıyla ya Devlet yahutta Devletçe idare ve finanse edilen teşebbüsler tarafından kullanılacak olan atom enerjisi kollektif ekonomiyi kuvvetlendirecektir.

Eu tez başlıca iki delile dayanmaktadır: Birincisi: Hususî teşebbüsler, atom enerjisi inkişaf ve işletmesinin ultiya ettiği çok ağır yükü -üzerlerine alabilecek imkânlarla malik değillerdir Bundan başka; bü'enerjiinin

KAYIPLARIMIZ

Bekir Damar

Odamız üyesi Müh. Ebu - Bekir Seyfullah DAMAE'in 7/12/1958 tarihinde Tatvan'da vazife başında anî olarak vefatını teessürle öğrenmiş bulunuyoruz.

1309 yılında Taş'teni'de (Türkistan) doğan Seyfullah Damar 1924 yılında Almanyada Tekniklim Strelitz Elektrik Fakültesinden mezun olmuştur.

Merhum, Denizcilik Bankası Halıç Tersanesi Elektrik Atölye Şefliği vazifesini deruhte etmekteydi.

Rahmetliye Tanrıdan mağfiret, meslekdaşarımıza baş sağlığı dileriz.

işletilmesini teahhüt edecek hususî teşebbüsler de fikrimizce, büyük maddî kayıplara uğramağa mahkûmdurlar. Henüz tecrübe devresinde bulunmakta olduğumuzdan nükleer ilmin birbirini kovalayan mütemadi terakki-leri öyle mühim değişiklikler doğuracaktır ki daha önce yapılan işler istifade edilemez bir hale gelecek ve vücuda getirilen tesisler bütün kıymetini kaybedecektir. Mühassısların hepsinin de inandıkları gibi, şayet yakın bir zamanda atomun birleşmesi ve gündelik hayata tatbiki tahakkuk ederse, atomun parçalanması, o andan itibaren, atom devrinin ilk çağını teşkil edecek ve gerek doğrudan doğruya gerekse bilvasıta buna bağlı teşebbüsler harap olacaktır.

İkincisi: Atom enerjisinin beynelmilleştirilmesi ve muhtelif iktisadî sistemler arasında daha şimdiden ticarî rekabetin başlaması kapitalist memleketlerde teşebbüsün umumileştirilmesini zarurî kılmaktadır. Bugün dünyanın menfaatleri birbirine zıt iki bloka ayrılmış olması atomun endüstride kullanılması işini geciktirmeğe imkân vermektedir. Devletin istihsalî tanzim ettiği ve fiyatları sadece ekonomik ölçülere göre değil aynı zamanda politik mülâhazalara göre tesbit ettiği bir memleket ile maliyet fiyatlarını hususî teşebbüsün tâyin ettiği bir memlekette birincisinin daha ağır basacağına hiç şüphe yoktur. Bu takdirde, kapitalist memleketler de aynı idare tarzını takib ederek her defasında fiyatlarını aynı ölçülere göre tesbit etmeğe ve başka bir tâbirle atom ve enerjisi istihsal ve işletmesini resmî sektöre bırakmağa mecbur olacaklardır.

Bundan başka, atom enerjisi büyük miktarda bir fors motris temin ettiği ve mutad enerjiye nazaran maliyet fiyatı gittikçe düşüğü andan itibaren bildiğimiz enerji ile işleyen tesisler de yavaş yavaş kıymetini kaybedecektir. İstihsal fiyatının tesbitinde ener-

ji faktörünün en büyük rolü oynadığı teşebbüsler için ela durum aynı olacaktır.

Atom bombalarının imali durur durmaz bu akis daha da kuvvetli olacaktır. Çünkü daha önceden yapılmış olan atom enerjisi stokları uzun yıllar enerji istihsaline yetecek elverişli malzeme temin etmiş olacaktır.

Şayet, düşündüğümüz gibi bu yeni enerji bizi, âmme hizmetinin umumî bir mahiyet almasına, büyük istihsal vasıtalarının devletleştirilmesine ve iktisadî bir plânlanmanın kabulüne doğru götürecektir olursa sınaî kapitalizmin esasları temelden sarsılacaktır. Hususî teşebbüs rejiminin halen oldukça ağır bir kriz geçirmekte olduğu gözönünde bulundurulursa bu sosyal değişme daha da akla yakın gelmektedir. Şurasını unutmamak lâzımdır ki, piyasanın kısa vadeli icaplarına göre çalışmakta olan hususî teşebbüsler devamlı bir ilerlemeyi temin için en sonunda iktisadî kararsızlıktan kendilerini kurtaramayacaklardır. Andre Siegfried diyor ki: (Gözlerimizin önünde dünya bariz bir şekilde değişmektedir... ölçülerimizin, metotlarımızın, münasebet sistemlerimizin, kıymet silsilemizin, hülâsa biz-zat medeniyetimizin değişmesi lâzım. Bu medeniyete dün kültür hâkimdi, bugün ise teknik zorla kendisini kabul ettirmektedir, öyle görünüyor ki, adını henüz bilmediğimiz bir çağ doğmak üzeredir.)

Adının (kollektif Ekonomi) olacağına şüphe bulunmayan bu çağ herşeyden önce iktisadî plânlama teşkilâtının mahiyetine ait bir sürü meseleler meydana çıkarmaktadır. Zira kollektif ekonominin terakki ve refahı temin edebilmesi için yalnız devrimizin ekonomik ve teknik icaplarını değil, fakat aynı zamanda siyasî, içtimaî ve ahlâkî icaplarını da yerine getirmesi ve sonra da insanın temel hak ve hürriyetlerini korumayı temin etmesi lâzımdır.